

Circular Economy Lab16 : Marktacceptatie

Hoe normen de transitie naar een circulaire economie versnellen

Dinsdag 20 juni 2017, Academiegebouw Utrecht.

Marktacceptatie van herbruikbare producten en materialen is van essentieel belang voor de transitie naar een circulaire economie. Deze nieuwe economie heeft behoefte aan normen en (inter)nationale afspraken die anders zijn dan voor de niet-circulaire economie. Standaarden die de veiligheid en kwaliteit borgen. Enerzijds is dit te realiseren door bestaande normen aan te passen en anderzijds door nieuwe normen te ontwikkelen. Belangrijke aandachtspunten zijn op welk moment van het transitieproces dit gebeurt en op welke schaal – sectorniveau, nationaal, internationaal – deze afspraken gemaakt worden. Recente ontwikkelingen zoals de 5 transitiepaden binnen het Rijksbrede programma Circulaire Economie en het Grondstoffenakkoord maken deze discussie urgenter dan ooit.

Daarom organiseerden het Utrecht Sustainability Institute en het Nederlands Normalisatie-instituut (NEN) op dinsdag 20 juni 2017 het Circular Economy Lab: marktacceptatie van circulaire producten en diensten. Met als centrale vraag: hoe kunnen breed-gedragen nationale en internationale afspraken effectief bijdragen aan de transitie naar een circulaire economie.

Normalisatie als standaard voor innovatie

NEN faciliteert het normalisatieproces in Nederland ruim 100 jaar en beheert zo'n 33.000 normen. Dit zijn breedgedragen en toegepaste afspraken waarvan 5% in nationaal en 95% in Europees of internationaal verband. De huidige normen zijn opgesteld op basis van de lineaire economie. NEN is medeondertekenaar van het Grondstoffenakkoord en wil bijdragen aan de ambitie in Nederland om 100% circulair en Europees koploper te zijn in 2050. Belangrijke vragen daarbij zijn:

- Welke normalisatieagenda is nodig in transitieprojecten?
- Welke aspecten van normalisatie kunnen een bijdrage leveren aan het transitieproces?

Ronald Boon, clustermanager Milieu & Maatschappij bij NEN, lichtte aan de hand van een aantal voorbeelden toe hoe NEN op dit moment actief is in de transitie naar een circulaire economie.

NEN wil hoogwaardiger hergebruik in de bouw faciliteren en is betrokken bij het Betonakkoord. Op het gebied van biomassa en voedsel beheert NEN het schema van de European renewable energy directive. Daarnaast is NEN betrokken bij de ontwikkeling van normen om naast niet-organische meststoffen ook organische meststoffen Europees te kunnen vermarkten. Voor recycling van kleding zijn producteisen nodig om vezels te kunnen hergebruiken. Hergebruik van plastic is op dit moment zo'n 30%. Opschaling naar veel hogere percentages behoeft producteisen voor recyclelaat om kwaliteitsgaranties af te geven aan afnemers. Nieuwe afspraken in de maakindustrie moeten het gebruik van primaire grondstoffen verminderen. Voor innovaties zoals de Speedelec is in samenwerking met NEN een acceptabel alternatief ontwikkeld voor de verplichte en afschrikwekkende brommerhelm. Cruciaal voor het succes van deze innovatieve fiets.

De rol van normalisatie in de transitie naar een circulaire economie

Jacqueline startte met een korte inventarisatie van het publiek: ongeveer 1/3 van de aanwezigen heeft dagelijks te maken met normalisatie. Slechts een paar mensen zijn niet bekend met het normalisatieproces. Vervolgens introduceerden de panelleden zichzelf kort. Eric Ruwiel houdt zich als coördinator standaardisatie en certificering bij het Ministerie van Infrastructuur en Milieu dagelijks bezig met normen. Op dit moment loopt er een intensief traject met NEN en diverse ministeries voor de circulaire economie. Marktparticipatie speelt een cruciale rol. Wanneer de overheid afspraken maakt, wordt al gauw gedacht aan regelgeving met de perceptie dat deze achter de feiten aanloopt en belemmerend werkt. Daarom richt het ministerie zich op het maken van afspraken op laag niveau met alle betrokkenen. De uitdaging: hoe krijgen we iedereen aan tafel en formuleren we de afspraken zo dat deze kwaliteit garanderen zonder innovatie af te remmen?

Han van Rijssen is directiesecretaris bij Vereniging Afvalbedrijven. Samen met leden levert VAB een flinke bijdrage aan de transitie naar de circulaire economie. Vooral de leden hebben direct met normalisatie te maken. Volgens Han valt of staat de circulaire transitie met de wil van producenten om recyclelaat te gebruiken. Standaardisatie kan remmend werken in dit proces.

Bas Slager is eigenaar van Repurpose en werkt bij Buro Boot aan hergebruik van goede bouwproducten die vrijkomen bij sloop door vernieuwende koppelingen tussen vraag en aanbod te verzorgen. Regelgeving en normen geven veel uitdagingen in dit proces. Innovaties die echt vernieuwend zijn en afwijken van de norm of niet bewezen zijn, vallen buiten de boot. Kansrijke projecten lopen het risico om niet gerealiseerd te worden. Bas pleitte voor het inbouwen van vrijheid om flexibiliteit te kunnen bieden in plaats van remmend te werken.

Harold Pauwels is business unit manager standards bij NEN. De organisatie staat klaar om Nederland te faciliteren in de circulaire transitie voor zowel nationale als internationale afspraken. Harold pleitte voor het belang om in een vroegtijdig stadium samen afspraken te maken die mee veranderen in het traject. NEN is inmiddels betrokken bij de transitieteams en –projecten. Binnen de transitiepaden wordt per sector besproken wat nodig is.

Vanuit de zaal reageerde Roger Loop van Bureau Leiding dat de kunststofleidingenindustrie al lange tijd recycleert gebruikt in het productieproces en dat nomen van groot belang zijn om dit gebruik mogelijk te maken en kwaliteit te garanderen. Onderlinge afspraken die hierover zijn gemaakt, worden op dit moment opgeschaald naar Nederlandse en Europese normen, wat kansrijk is voor de sector. Thomas Klerks van KIWA vulde hierop aan dat ook de woordkeus een grote rol speelt: ‘secundair materiaal’ geeft een negatievere beeldvorming dan bijvoorbeeld ‘renewed materials’. Han van Rijssen reageerde dat vertrouwen van de afnemer in het recycleert heel belangrijk is en persoonlijke contacten aanvullend werken op normen.

“De producent moet het vertrouwen hebben dat recycleert bijdraagt aan een duurzaam productieproces”. Han van Rijssen, Vereniging Afvalbedrijven

Volgens Eric Ruwiel is de rol van normalisatie sectorspecifiek: voor de kunststofindustrie is de situatie heel anders dan voor de bouw. Wat dat betreft is de bouw misschien wel een beetje doorgeslagen en is nu de uitdaging om van uitgebreide handleidingen over te gaan naar prestatiegericht formuleren. Dat is een lastig proces, want hoe definieer je duurzaam? Bijvoorbeeld door producteisen te stellen aan de te vervullen functie in plaats van aan het materiaal. Hemmo Hemmes van Topstukken gaf als voorbeeld om bij een kozijn te specificeren dat deze over 5 jaar nog goed moet zitten en functioneren, in plaats van hout of kunststof voor te schrijven.

In Europa scoort Nederland het hoogst op hergebruik van beton, wat onder meer door milieugerichte normering gerealiseerd is. Reflectie op en evaluatie van afspraken en normen met het doel om deze in de tijd te herzien is heel belangrijk in dit proces, naast het all-parties-concerned-principe. Bas Slager vulde aan dat de milieuprestatie van gebouwen een groot krachtspel is. Dit maakt het complex om bouwproducten die vrijkomen bij sloop opnieuw in de bouw te kunnen gebruiken. Meet- en rekenmethodes werken goed.

“De ‘kookboeken’ over hoe je een baksteen produceert werken remmend op innovatie. Denk vanuit een ander perspectief: ‘ik wil lekker eten en hoe je het bereidt, dat maakt mij niet uit’.” Bas Slager, Repurpose

Vanuit de zaal rees de vraag of de rol van normalisatie sturend of leidend moet zijn. Ook wilde de zaal antwoord op de vraag waar we staan in de transitie naar een compleet circulaire economie in 2050. Bas Slager van Repurpose was van mening dat we babystapjes hebben gezet, maar nog goed moeten leren lopen en rennen. In het eerste proces werken eisen belemmerend voor innovatie, aan de andere kant maken deze het later in het proces makkelijker om de achterhoede te mobiliseren. Wanneer circulariteit al in het ontwerp en de uitvraag wordt meegenomen, dan is het mogelijk om vanaf de start en buiten de kaders om te denken hoe bestaande materialen in de bouw meegenomen kunnen worden. Bas sprak uit ervaring dat met deze aanpak in een aantal projecten een hoge mate van hergebruik is gerealiseerd. Maar veel vaker gebeurt het dat de opdrachtgever al te ver in het proces zit om echt verschil te kunnen maken.

Harold Pauwels beaamde dat het belangrijk is om te leren van de ervaringen van voorlopers. Op basis hiervan kunnen de normen en regelgeving aangepast worden en de middenmoot en achterblijvers gemobiliseerd worden. Deze afspraken zijn hard nodig om versnelling in Nederland en Europa te realiseren en de doelstellingen te halen. Han van Rijssen vulde aan dat bedrijven die nu hun recycalaat niet kwijt kunnen, alle steun kunnen gebruiken. Voorop staat dat het doel centraal moet staan, niet de middelen.

Bij het opbouwen van een nieuw economisch systeem, bouwen we tegelijkertijd een lineair economisch systeem af, aldus José Potting van het Planbureau voor de Leefomgeving. In het oude systeem zijn veel afspraken zoals ISO en NEN normen gemaakt die in de weg gaan zitten. Hier zullen we afscheid van moeten nemen.

Marjan Stijl is advocate duurzaamheid bij Van Benthem en Keulen en pleitte in deze fase sterk voor normen om te voorkomen dat er beton uit het buitenland wordt geïmporteerd, bijvoorbeeld China. Het ministerie kan de norm gebruiken voor marktsturing bij het inkoopproces. Eric Ruwiel sprak de wens uit om daarbij prestatiegericht criteria te hanteren en bij voorkeur in een internationaal geaccepteerde norm.

Van hoge ambitie naar realisatie: het Betonakkoord

“Niemand herinnert zich nog de mensen die zeiden dat we niet naar de maan kunnen”.
Bekende uitspraak van Arnold Schwarzenegger, gouverneur van California (2003-2011)

Normering gaat niet over innovatie maar over opschaling. Willen we de klimaatdoelen halen, dan moeten we opschalen. We zitten nu in het interbellum tussen een mooie handtekening in Parijs en nadenken over hoe we de doelstelling gaan realiseren. Met deze woorden trapte Stefan van Uffelen de inleidende pitch over het Betonakkoord af.

Beton is een product dat weinig kost en waarop je 100 jaar garantie krijgt. Deze garantie is lastig te evenaren met innovaties. In de definitie van beton is opgenomen dat het een product is ‘waar

cement in zit'. Verduurzaming kan op productniveau maar is niet zonder risico in een procesindustrie gekenmerkt door hoge volumes, lage marges en lange afschrijvingstijd op assets.

Een voorbeeld van een quick win is de betonproducent die retourkomend beton terugneemt in het productieproces. Of de manier waarop BREEAM-certificatie een nieuwe standaard voor duurzaam bouwen is geworden en mogelijk volgend jaar opgenomen wordt als wettelijke norm in het bouwbesluit.

Het normalisatieproces in de betonsector doorloopt de volgende stappen: pilot – pre-advies (van de CUR) – CUR advies – CUR aanbeveling – norm (Nederlands of Europees). Een voordeel van dit systeem is dat innovaties vaak bij het CUR-advies al meegenomen worden. De betonsector heeft normen voor hergebruik, maar de markt vertrouwt deze nog niet. Ondanks een certificaat worden de producten toch geweigerd door afnemer.

Het doel van het Betonakkoord is waardebehoud zonder afval. Een belangrijk aspect is dat de vraag vele malen groter is dan het aanbod: als de sector al het beton uit sloop hergebruikt, realiseren we zo'n 18-20% van de totale vraag. Verduurzaming begint bij de opdrachtgever: neem circulariteit mee in het ontwerp en in de uitvraag. Bij de aannemer spelen diverse factoren een belangrijke rol: de hoeveelheid cement in beton hangt sterk af van het moment van toepassing. In de zomer en in het weekend heeft beton meer uithardingstijd dan doordeweeks of in de winter. Een productspecifieke uitvraag kan hierin een groot verschil maken. De sector heeft met het Betonakkoord geen tijdslijn maar een dadenlijn naar 2050 uitgestippeld.

“Transparantie is cruciaal. Laten we wereldwijd dezelfde taal gaan spreken, dan kun je direct laaghangend fruit plukken”.

Stefan van Uffelen, programmamanager MVO netwerk Beton

Vernieuwing in de betonketen als voorbeeld

Jeanette Baljeu is voorzitter van het Betonakkoord en gaf een korte update van de status van het akkoord. Het akkoord is in de afrondende fase en naar verwachting definitief na de zomer. Het is een vervolg op de green deal en gaat echt een stap verder in de toepassing van circulariteit: het streven is 100% circulariteit in 2030. De sector wil koploper zijn maar heeft daarvoor de medewerking nodig van de gehele keten. In het normalisatieproces werken NEN en SBR CURnet regelmatig samen. In het betonakkoord gebeurt dit in een opwaartse spiraal: doorontwikkelen, afspraken vastleggen, doorontwikkelen, afspraken vastleggen etc. met monitoring door een commissie.

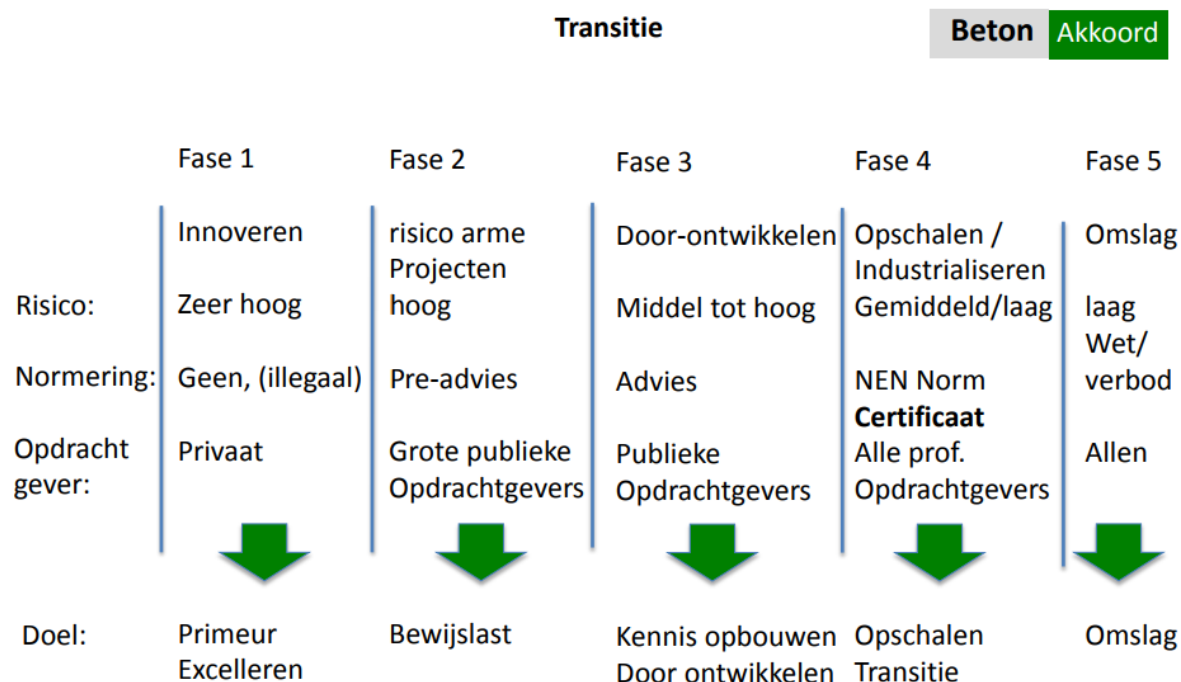
De eisen aan circulariteit en CO₂-reductie in het Betonakkoord moeten door de opdrachtgevers, waaronder de overheid worden opgelegd. Het is te eenvoudig om te verwachten dat de markt zelf de benodigde innovaties ontwikkelt die voldoen aan die hoge eisen. Daarvoor zijn innovatiegelden van de overheid gewenst. Daarnaast heeft de sector ondersteuning nodig bij het ontwikkelen van kwaliteitsstandaarden. Hiervoor is onderzoek nodig door kennisinstellingen naar wat circulariteit betekent en doet met materialen. Er is behoefte aan een pakket van mogelijkheden om kwaliteitsborging te realiseren. Een gewenste rol van de overheid is om dit onderzoek mede te financieren. Dit werd beaamd door Evert Schut.

Ook Evert Schut, senior adviseur circulaire economie bij Rijkswaterstaat is als voorganger van Stefan nauw betrokken bij het Betonakkoord. Hij pleitte voor circulair ontwerp, dat verandert het perspectief van hoe om te gaan met afval naar het vermijden van afval. Hoe ontwerp je toekomstbestendig voor de lange termijn daarbij rekening houdend met demontage en herbruikbaarheid naar toekomstige wensen?

Mark Dijkhuis van Schröder Vastgoed is BREEAM expert en gaf aan dat Schröder vernieuwend wil zijn. Schröder Vastgoed is ondertekenaar van de Green Deal Beton en heeft naar aanleiding hiervan de werkgroep beton opgericht. De ervaring van Schröder is dat normen soms belemmerend werken. De uitvraag vanuit de opdrachtgever moet gericht zijn op het meekrijgen van de markt. Vanuit ideologie heeft Schröder Vastgoed cementloze vloeren toegepast op basis van geopolymeren en 30% betongranulaat toegepast in beton.

De bouw is een traditionele sector. Marktacceptatie is lastig omdat beton vaak in de fundering zit en garanties cruciaal zijn. Bij een recente pilot heeft Schröder Vastgoed 50% gerecycled materiaal

toegepast in de fundering. De samenstelling van dit mengsel is opgevraagd om bij meer projecten toe te passen. Op dit moment loopt een andere pilot met 10 fundatiepalen, waarin de verwerkingstijd, dikte van het mengsel en egaliteit van het granulaat kritische succesfactoren zijn.

De panelleden en deelnemers in de zaal herkenden het transitieproces zoals gepresenteerd door Stefan van Uffelen. Jeanette Baljeu riep op om krachten te bundelen!

Vooruitlopend op de officiële aankondiging deelde Evert Schut met de aanwezigen dat het ontwerp voor een circulair viaduct binnenkort op locatie geïmplementeerd en getest wordt om te zien of het ontwerp ook aan de prestatie-eisen voldoet.

Vanuit de zaal reageerde Nelly Swijnenburg van de gemeente Amersfoort. Amersfoort zit aan tafel bij het Betonakkoord en denkt mee vanuit bundeling van publieke opdrachtgevers om gezamenlijk meer te bereiken. Veel kleine projecten zijn gelukt, maar tussen deze projecten en de doelstelling voor 2050 zit een groot gapend gat. Ook Peter Smit van de U10, een groeiend samenwerkingsverband van 12 gemeenten rondom Utrecht, heeft het convenant ondertekend. Een volgende stap voor Jeanette Baljeu is om te zorgen dat de gemeenten die het betonconvenant hebben ondertekend, ook aansluiten bij het Betonakkoord.

Constantijn Jansen op de Haar van Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden benoemde hoe het waterschap wil bijdragen aan circulariteit en productinnovatie. HDSR wint alginaten terug uit afvalwater. Bij toevoeging van alginaat aan beton, gaat het 50 jaar langer mee. Dit is een voorbeeld van de vele grondstoffen die mensen dagelijks wegspoelen via het riool. Het waterschap werkt hard aan het identificeren en terugwinnen van de grondstoffen.

Een van de speerpunten van het regionaal economisch beleid in Utrecht is circulariteit van bouw en demontage, aldus Irene ten Dam van de Economic Board Utrecht. Voorbeelden zoals de circulaire fietsbrug zijn hard nodig om mensen echt te inspireren. Mark Dijkhuis beaamde dit.

OPROEP: *stuur voorbeelden en best practices op het gebied van de circulaire economie aan usi@uu.nl. Deze worden geplaatst in de Kennisbank Circulaire Economie Utrecht en gedeeld met het landelijke overzicht van circulaire best practices.*

Evert Schut werkt toe naar samenwerking op grote schaal. De commissie circulaire economie voor de GWW is in oprichting, met mogelijkheden voor verbreding naar de hele bouw. Rijkswaterstaat wil graag aan tafel met geïnteresseerden om dit verder te brengen: circulair@rws.nl.

Conclusies

Jacqueline Cramer vatte de avond samen: uit de discussie komt duidelijk naar voren dat het normalisatieproces een rol speelt in het versnellen van de circulaire economie. De pioniers die vooruitlopen hebben nog niet zo'n behoefte aan normalisering. Hun competitieve voordeel is juist om met marktpartijen de vernieuwing in gang te zetten. Wel bieden hun kennis en ervaring de basis voor het normalisatieproces dat hierop volgt. Vooral het peloton en de achterblijvers hebben behoefte aan normalisatie. Het eerste panel concludeerde dat normalisatie van belang is voor marktacceptatie, maar die normen moeten wel prestatieeisen (en geen middelvoorschriften) bevatten, flexibiliteit bieden en aanpasbaar zijn in de tijd met input en betrokkenheid van 'all parties concerned'. Gebeurt dit niet dan ontstaat het 'locked-in'-effect. Dit proces kost tijd en daarom is het van belang om vroegtijdig te beginnen, wat het weer lastiger maakt om het 'all parties concerned'-principe toe te passen.

Nederland is rijk aan initiatieven op het gebied van de circulaire economie. Via samenwerking kunnen we krachten bundelen. Van belang is om normalisatie te combineren met kennisontwikkeling, waarvoor financiering vanuit de overheid nodig is. Op die manier kunnen we het transitieproces versneld opschalen. Jacqueline sloot af met de vraag: waar staan we ten opzichte van de ambitie Nederland circulair in 2050? De meningen in de zaal liepen uiteen. Over het geheel genomen moet er nog heel veel gebeuren maar met de positieve insteek dat we allemaal de wil hebben om de ambitie te realiseren. En om het Betonakkoord in 2030 met alle ambitieuze doelstellingen te realiseren!

